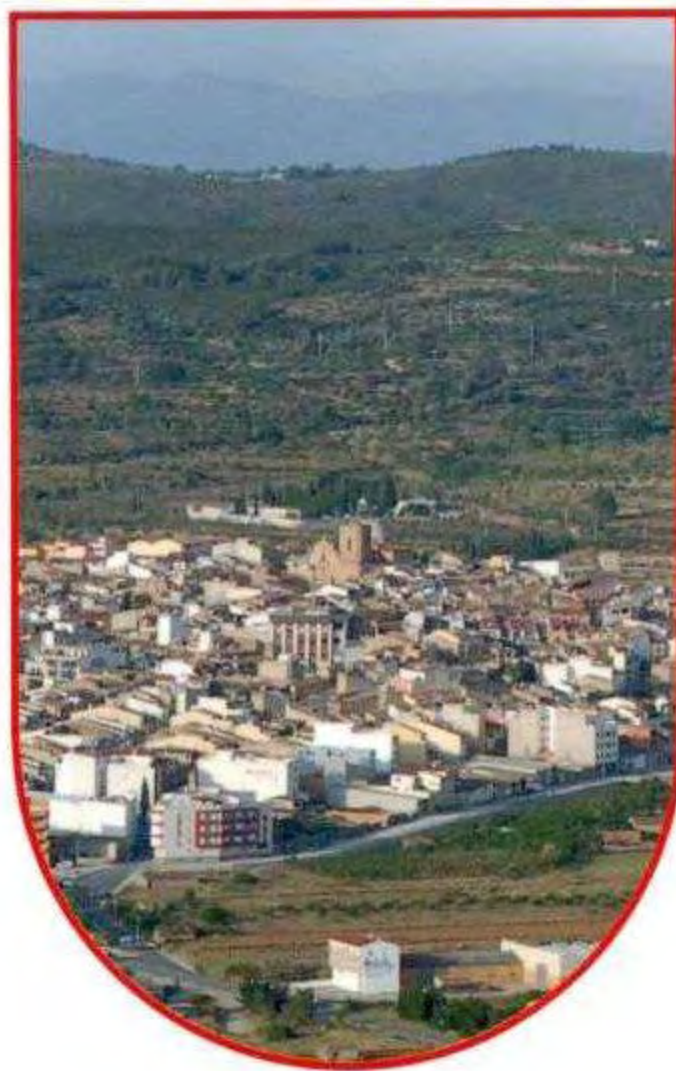

ACTES

XVII JORNADES
CULTURALS
A LA PLANA DE L'ARC
26, 27 I 28 D'OCTUBRE DE 2012

CABANES

DEIXES DE LA GUERRA CIVIL 1936/39 A CABANES. TREBALL DE CAMP

Josep Lluís Viciano Agramunt

1. INTRODUCCIÓ

El dia 12 de juny de 1938 les tropes franquistes ocupen Cabanes. D'abans resten les nombroses fortificacions, trinxeres i parapets, que hi ha per tot el terme.

Els vells conten que s'hi fortificà molt però s'hi va abandonar sense lluita. Tots els treballs fets esperaven l'arribada de l'enemic des del nord, més o menys per la costa, però els avanços pels corredors interiors degueren provocar l'abandonament. Per això d'esperar l'atac de nord a sud es pot pensar que tots els treballs foren posteriors a 15 d'abril de 1938, data de l'arribada dels franquistes a Vinaròs.

La falta de resistència explica la manca de materials bèl·lics, munició sobretot, a les fortificacions i també de restes artilleres, metralla, per no haver actuat l'artilleria en la preparació dels atacs, que no es van fer.

Els vells conten que dies abans de l'arribada dels franquistes hi havia una gran concentració de tropes al poble. Per això els mateixos soldats esperaven un atac important de l'aviació i aconsellaven els cabanyuts que abandonaren la població i es refugiaren per masets i casetes de camp dels voltants. L'atac aeri es va produir, però per al poblament fou menys perjudicial per això. Diuen la gent major que la primera bomba fou per al Molinet de Vent, proper al Calvari, i així comença la seua ruïna, quasi total ara.

El treball de camp s'ha dedicat a localitzar, situar i descriure qualsevol resta sobre el terreny, com trinxeres, parapets, nius de metralladora, etc., però també a la recollida de materials dels temps de la guerra pels voltants de la població. Les prospeccions pel terme les dificulta molt l'estat actual de la muntanya; com diu la gent major, "hi ha massa llenya".

2. RESULTATS DELS TREBALLS DE CAMP

Es reconeixen dos tossals fortificats: el Calvari-Molinet de Vent i Mortòrum, una línia defensiva, no localitzada del tot, entre ells i una concentració de treballs de fortificació sobre els passos a la Plana, pel coll de Cabanes o la Pobla, les Costes i la vall de Borriol, o pel Negre i Miravet a Benicàssim o el Desert.

2.1. GAIDÓ I

2.1.1. Parapet

Localització: 31 T 246145; 4447146; 330 m.

Descripció: Inici de parapet, avortat, de corbat lleuger; pedra en sec. Prop d'una caseta arruïnada. Vegetació de càdecs o ginebres rojos, coscolls, margallons, algun pi, romers, ullastres, etc. Encarat a Cabanes i el Mocoró.

2.1.2. Parapet

Localització: 31 T 245986; 4447054; 373 m.

Descripció: Conjunt important de parapets, potents, corbats, amb una mena de coratxes i nius de metralladora per fora; fets de pedra seca i cascall (Annex gràfic - imatge 01). Vegetació de càdecs, cepells, coscolls, estepes, matisses, algun pi, ullastres, etc. Dominen el pas cap al coll de Cabanes, de la Pobla per als cabanyuts, on per les Costes i la vall de Borriol s'arriba a la Plana. Encarats a la Ferradura.

2.1.3. Parapet

Localització: 31 T 245936; 4447028; 372 m.

Descripció: Trosset curt de parapet, poc més de 5 metres, de pedra seca i pedregall, entre els pins. Com que la zona té molts abancalaments agrícoles és dubtós, però no se li veu cap altre ús possible que el bèl·lic.

2.2. GAIDÓ II

2.2.1. Trinxera

Localització: 31 T 246203; 4446859; 307 m.

Descripció: Dades de gent major que pren el sol pels voltants de la població. Indicis de trinxera contra els bancals d'oliveres centenàries i en la part d'amunt d'un d'aquets.

2.2.2. Parapet

Localització: 31 T 246194; 4446773; 299 m.

Descripció: Dubtós, per ser recte i ben conservat. De pedra en sec i pedregall i poc més de 5 metres. En bancal d'oliveres i alguna garrofera. Proper té un aveall, caça prohibida, amb dues casetes, però sembla en desús. Encarat a la població. Els corbats i ziga-zaga de trinxeres i parapets es fan per minorar els efectes d'algun impacte directe dins les fortificacions; potser de bombardeig i metrallament d'aviació o d'armes de tir corbat, com morters, granades de mà, etc.

2.3. GAIDÓ III

2.3.1. Parapet

Localització: 31 T 246183; 4446722; 296 m.

Descripció: Parapets de pedra seca i cascall. Contra bancal d'oliveres i amb vegetació de coscolls, margallons, matisses, pins, etc. Encarats a la Masmudella i sobre el pas al Coll de la Pobla.

2.4. GAIDÓ IV

2.4.1. Trinxera

Localització: 31 T 246147; 4446683; 309 m.

Descripció: Trinxeres amb niu de metralladora als extrems, a uns 100 metres dels bancals d'oliveres. Pel punt hi ha més indicis de trinxeres. Vegetació de coscolls, ginebres rojos, matisses, pins, etc. Encarades al Tossal Redó.

2.5. GAIDÓ-COLL I

2.5.1. Parapet

Localització: 31 T 246073; 4446386; 310 m.

Descripció: Parapet de pedra en sec i pedregall, amb corbats (Annex gràfic - imatge 02). Vegetació de càdec, coscolls, estepes, alguna figuereta, margallons, matisses, pins, romers, bancals d'oliveres erms, etc.

2.6. GAIDÓ-COLL II

2.6.1. Parapet

Localització: 31 T 246084; 4446272; 304 m.

Descripció: Parapet potent de pedra seca i pedregall, amb curvatures. Vegetació de coscoll, pins, algun ullastre, bancals erms d'oliveres, etc.

2.7. GAIDÓ-COLL-3

2.7.1. Trinxera

Localització: 31 T 246100; 4446206; 308 m.

Descripció: Trinxeres amb niu de metralladora en l'extrem septentrional, mentre en el meridional en té un fora de la trinxera. Vegetació de càdec, coscolls, margallons, pins, romers, etc. Domina el pas del coll per la dreta.

2.8. COLL DE CABANES

2.8.1. Proteccions

Localització: 31 T 246562; 4446003; 288 m.

Descripció: Poc abans d'arribar al coll, des de Cabanes, a l'esquerra. Als bancals d'un oliverar (Annex gràfic - imatge 03). Proteccions improvisades sobre els parats agrícoles i línia de parat realçada amb pedres un poc arreu, per a fer de parapet. Encarades a Cabanes.

2.9. COLL DE CABANES-MASMUDELLA

2.9.1. Trinxera i parapet

Localització: 31 T 246636; 4445478; 339 m.

Descripció: Localitzades per dades del Sr. Plácido Soldevila. Trinxera amb reforços de pedra a trossos, que quan més al sud és més parapet; trossos de parapet de pedra en sec i cascall (Annex gràfic - imatge 04). Per la meitat septentrional té un parell de clots que poden ser nius de metralladora, mentre prop de l'extrem meridional té com una derivació descendent que va a dos nius de metralladora. Vegetació d'arbocers, engraellats d'arítjols, càdec, pins, romers, etc. Domina per l'esquerra el pas del coll de la Pobla i el camí que per la vall de Borriol arriba a la Plana.

2.10. MASMUDELLA

2.10.1. Proteccions

Localització: 31 T 246704; 4445221; 410 m.

Descripció: Per tots els roquers hi ha algunes proteccions improvisades, a més de les naturals, més abundants. Per com s'encaren seran franquistes, els "nacionales", moros sobretot. Al cim es repleguen un parell de beines marcades FNT (Fábrica Nacional de Toledo, 1937) que també en són un testimoni a favor. Vegetació d'arbocers, argelagues, arítjols, càdec, coscolls, estepes blanques, pins, algun ullastre, etc. Dominen el pas del Coll de Cabanes o la Pobla.

2.11. BERIC

2.11.1. Trinxeres

Localització: 31 T 247302; 4445732; 295 m

Descripció: Localitzades per indicacions del Sr. Daniel Montoliu. Conjunt d'unes cinc trinxeres esgraonades, treballades en terra i roca tapassenca, fondes, corbades, amb reforços de pedra i aprofitament de parats agrícoles; també hi ha nius de metralladora. Al més amunt hi ha un clot més o menys quadrangular, que deuria fer de dipòsit o polvorí, i com un refugi en una de les d'en mig. Entre el pinar jove (Annex gràfic - imatge 05), amb una vege-

tació poc espessa d'argelagues, coscolls, esparregueres, garrofers bords, margallons, etc. És un atrinxerament que recorda allò vist en documentals de la primera Guerra Gran, amb bona protecció però poc útil per a una defensa o hi falta algun complement.

2.12. CALVARI-MOLINET DE VENT

El conjunt de fortificacions del Calvari - Molinet de Vent és el més conegut dels cabanyuts i allí t'envien si preguntes per trinxeres. La proximitat a la població fa que sia rara la persona que alguna vegada no s'ha topat amb aquests. Abans potser n'hi haguera més, ja que alguna persona major parla d'alguna trinxera que hi devia haver per les parts on s'ha construït.

2.12.1. Trinxera i nius

Localització: 31 T 248353; 4448562; 289 m.

Descripció: Trinxera curta amb nius de metralladora en els dos extrems, contra la senda que mou des del Campet. Ho cobreix quasi totalment una vegetació d'arçots, argelagues, coscollines, estepa negra, romers, algun pi solitari, etc. Encarada al Mocoró. És segur que en el vessant que segueix, molt cobert per vegetació arbustiva, hi haurà més fortificacions.

2.12.2. Nius de metralladora i trinxera

Localització: 31 T 248268; 4448450; 309 m.

Descripció: Al llom; fortificació centrada per un niu de metralladores gran, que aprofita el que restava d'un fornec de calç, les parets del qual el reforcen, i amb un parell de nius més, un en cada extrem de la trinxera. Vegetació d'argelagues, cepells, coscolls, esparregueres, estepa negra, margallons, romers, etc. Domina des de Gaidó al poble.

2.12.3. Nius de metralladora

Localització: 31 T 248178; 4448273; 325 m.

Descripció: A la part amuntera, prop d'un corralàs. Niu de metralladora reforçat amb pedra en sec a la part que mira a la Serra. Més cap a la població hi ha un altre clot, amb alguna pedra de reforç. En terreny més o menys clar, amb alguna vegetació d'argelagues, coscolls, margallons, romers, etc.

2.12.4. Trinxera

Localització: 31 T 248002; 4448342; 296 m.

Descripció: Trinxeres molt cobertes per una vegetació espessa de coscolls, amb cepells, romers, etc. Es veu el clot d'un extrem contra la senda. Encarades al Gaidó.

2.12.5. Trinxeres i parapets

Localització: 31 T 248012; 4448384; 300 m.

Descripció: Trinxeres, amb algun tros reforçat amb pedra seca, i parapets. Un poc per sobre la senda, es poden seguir a trossos però tot molt cobert per una vegetació espessa de coscolls, amb margallons, romers, etc. i algun ullastre solt.

2.12.6. Trinxeres i parapets

Localització: 31 T 248391; 4448958; 298 m.

Descripció: Entre el Calvari i el Molinet de Vent i escampades pel vessant que cau sobre el Campet, tot molt amagat per la vegetació, coscolls sobretot; segueixen per dins del tancat del Molinet de Vent.

2.13. MOCORÓ NO

2.13.1. Proteccions

Localització: 31 T 249320; 4448789; 316 m.

Descripció: Amb reserves anote aquest punt, ja que això de créixer algun parat agrícola per a protegir-se s'ha fet en altres llocs. Es troba al peu de la falda NO del Mocró, proper a la senda dels "moteros" i encarat a Cabanes, en uns bancals erms. Sobre el parat es veu bé la pedra afegida. A més hi ha, a l'esquerra, un cavalló gran de terra i pedra sobre el parat, que també protegeix; i a la dreta, en una pedrera, més pedres sobre ella que també protegeixen.

2.14. MOCORÓ I

2.14.1. Trinxeres

Localització: 31 T 249590; 4449130; 348 m.

Descripció: Al vessant septentrional del Moceró. Trinxeres llargues que segueixen la curvatura de la falda de la muntanya; l'extrem occidental té un reforç de pedra seca, una solució de continuïtat curta i un tros llarg amb un niu de metralladores ixent; ve després una solució de continuïtat nova, curta també, i la seguida de la trinxera, molt més llarga, reforçada amb pedra en sec. Prompte té una derivació vessant avall, ondulada com les trinxeres, que en fa com una descendent, segurament per cobrir un tros de muntanya que no es feia des de la principal; té niu de metralladores. Hi ha molta vegetació d'argelagues, cepells, coscolls, matisses, pins joves, romers, etc. que segurament cobriran alguna resta més.

2.15. MOCORÓ II

2.15.5. Trinxera

Localització: 31 T 249698; 4449179; 352 m.

Descripció: Trosset de trinxera a la falda septentrional del Moceró, més cap a la ramaderia. Vegetació abundant d'argelagues, cepells, coscolls, etc. i pins grans.

2.16. MAS DE COC

2.16.1. Parapet

Informació de gent major que es reuneix al camí de la Talaia. Diuen que al mas del Coc hi ha trinxeres; des de l'exterior, per sobre l'accés al mas, ara "Ganaderia de reses braves M. Beltrán", es veuen les pedres d'un parapet entre la vegetació abundant de les faldes septentrionals del Moceró.

2.17. SOLANA

2.17.1. Trinxeres

A l'ombradiu del tossal de la Solana. Dues trinxeres paral·leles que aprofiten el terreny pla d'uns bancals, els parats dels quals ajuden a fer més forta la protecció, sobretot a l'avallera.

2.17.2. Trinxera

Localització: 31 T 251128; 4449605; 401 m.

Descripció: Trinxera feta en gran part sobre un bancal, el parat del qual augmenta la protecció. A l'extrem oriental té un niu de metralladores de pedra seca i cascull, i la part occidental la cobreix una massa de coscolls.

2.17.3. Trinxera

Localització: 31 T 251115; 4449580; 410 m.

Descripció: Trinxera més curta que la inferior, a uns 10 metres, amb corbats. Té niu de metralladores de pedra en sec i cascull a l'extrem oriental, mentre a l'occidental té un clot a mode de niu, fet al lloc que devia ser un bancalet agrícola; ací desviada té una seguida curta en trinxera, menys treballada. Encarades a la part del mas d'en Queixa i, allunyat, Subarra. En la superior els soldats afegien sobre la vora de la trinxera una protecció de dues pedres grosses entre les quals posaven el fusell; contra una d'aquestes proteccions encara hi havia una granada de mà defensiva.

2.18. CLOTXES

2.18.1. Parapet

Localització: 31 T 251358; 4448506; 326 m.

Descripció: Parapet amb niu de metralladores que més o menys el centra; construcció potent de pedra seca i cascull, ben conservada (Annex gràfic - imatge 06). Vegetació d'argelagues, càdec, coscolls, estepes negres, margallons, matisses de llentiscle, romers, ullastres, etc. Encarat al mas d'en Queixa, més o menys. Qui va dirigir la fortificació ho entenia poc, ja que té poques curvatures, lleugeres, que no protegeixen lateralment. Com ja s'ha dit les corbes de les fortificacions es fan per possibles atacs aeris, bombes i metrallaments, i d'armes de tir corbat, com morters. També de granades de mà. Els racons de corbes i ziga-zaga anul·len en bona part els seus efectes sobre la tropa atrinxerada.

2.19. FERRADURA

2.19.1. Niu de metralladora

Localització: 31 T 252445; 4447357; 214 m.

Descripció: Localitzat per dades de G. Aguilera. Molt amunt sobre el vessant dret del barranc del Campello, a la pujada al mas de la Ferradura. Bona construcció feta de pedra en sec i pedregall. Vegetació d'argelagues, càdec, pins, etc. Encarat al Morral.

2.20. CALDERA

2.20.1. Trinxera i parapets

Localització: 31 T 253052; 4448024; 213 m.

Descripció: Localitzats per dades de Gustau Aguilera. Per contra un camí de ferradura que puja des del Mortòrum cap al mas del Campello. La senda d'accés passa per un forn de calç, ja contra les fortificacions. Més o menys domina el pas entre el Mortòrum, el Campello i el racó al nord d'aquests.

2.21. MORTÒRUM

2.21.1. Trinxera

Localització: 31 T 253390; 4447541; 157 m.

Descripció: Localitzada per indicació de G. Aguilera. A la caiguda occidental del tossal del Mortòrum. Trinxera amb reforços de pedra, amb una mena de coratxes petites que acaben en nius. Tot molt cobert per la vegetació, argelagues sobretot. Dominen el pas entre el Mortòrum i els roquers del Morral, cap a la Ferradura.

2.21.2. Trinxera

Localització: 31 T 253569; 4447296; 130 m.

Descripció: Localitzada per dades de Gustau Aguilera. Al vessant que cau sobre l'esquerra del barranc del Campello. Tros de trinxera amb niu de metralladores en l'extrem oriental. Encarada a la Serra d'Orpesa.

2.21.3. Niu de metralladores

Localització: 31 T 253623; 4447287; 123 m.

Descripció: Localitzat per dades de G. Aguilera. Cara-sol del tossal del Mortòrum, sobre el vessant esquerre del barranc del Campello. Bona construcció de pedra en sec. Vegetació de carrasquetes, margallons, matisses, etc. Encarat a la Serra d'Orpesa.

2.21.4. Parapet

Localització: 31 T 253689; 4447305; 113 m.

Descripció: Localitzat per indicació de G. Aguilera. Situat al cara-sol del Mortòrum. Parapet que per la dreta es recolza en uns roquers; té un niu de metralladores per la meitat, més o menys (Annex gràfic - imatge 07). Vegetació d'argelagues, ginebres rojos, matisses, romers, etc. Encarat a la Serra d'Orpesa. Com passa amb les trinxeres i parapets del Calvari i el Molinet de Vent, segurament es fortificaria el tossal en conjunt, i per això l'orientació d'alguns dels treballs, que podrien semblar franquistes.

2.22. GOMBÍ

2.22.1. Trinxera

Localització: 31 T 253766; 4446368; 85 m.

Descripció: Trinxeres reforçades amb pedres, amb nius de metralladora i refugis. Al pinar i amb vegetació d'arçots, argelagues, cepells, coscolls, estepes, margallons, matisses, romers, etc. Encarat al Mortòrum, més o menys.

2.22.2. Parapet

Localització: 31 T 253762; 4446340; 84 m.

Descripció: Immediats però amb una curta solució de continuïtat hi ha una bona seguida de parapets poc potents de pedra seca i pedregall, atrinxerats a trossos i amb curvatures i nius de metralladora.

2.22.3. Trinxera

Localització: 31 T 253703; 4446281; 124 m.

Descripció: Bon conjunt de trinxeres, ben treballades en la roca blana i amb les vores reforçades amb pedres (Annex gràfic - imatge 08), amb una mena de coratxes menudes en ziga-zaga que ixen del cos principal i finalitzen en nius de metralladora fets contra un parat agrícola, que hi afegeix protecció. A l'interior de la trinxera hi ha els accessos a uns quants refugis, oberts a la roca. Al pinar, amb vegetació d'arçots, argelagues, cepells, coscolls, estepes, margalló, matisses de llentiscle, etc. Domina l'esquerra del Xinxilla. Fortificació de manual, un conjunt ben treballat.

2.23. CANELLES I

2.23.1. Trinxera

Localització: 31 T 253500; 4445839; 101 m.

Descripció: Localitzada pels prospectors d'Arxivística i Arqueologia, S.L. Trinxera oberta a la pedra, ondulada. L'amaga una vegetació abundant d'argelagues, coscolls, estepes, pinets, romers, etc.

2.24. CANELLES II

2.24.1. Trinxera i parapet

Localització: 31 T 25311; 4445262; 108 m.

Descripció: Localitzat per prospectors d'Arxivística i Arqueologia, S.L. Trinxera i parapet de pedra en sec i cascull, amb corbats. Vegetació d'arçots, argelagues, càdec, coscolls, malisses, pins joves, romers, etc.

2.24.2. Parapet

Localització: 31 T 253035; 4445263; 133 m.

Descripció: Localitzat per prospectors d'Arxivística i Arqueologia, S.L. Parapet de pedra seca i cascull, amb curvatures. Vegetació de cepells, coscolls, estepes, matisses, pins (Annex gràfic - imatge 09), romers, etc.

2.25. COVA

2.25.1. Parapet

Localització: 31 T 252732; 4444669; 110 m.

Descripció: Parapet de pedra seca i cascull; té espitlleres. Vegetació de coscoll, estepes, margallons, pins, romers, ullastres, etc. Domina pas cap a Miravet.

2.25.2. Parapet

Localització: 31 T 252663; 4444638; 135 m.

Descripció: Parapet de pedra seca i pedregall, en part contra unes riscles, on hi ha un niu de metralladora; amb corbats. Té espitlleres.

2.25.3. Pou de tirador

Localització: 31 T 252601; 4444622; 153 m.

Descripció: Més amunt dels parapets. Aprofita un buit entre cantals amb afegits de pedra en sec.

2.26. MARQUESA

2.26.1. Parapet i trinxera

Localització: 31 T 252173; 4444262; 125 m.

Descripció: A la part septentrional parapet potent de pedra seca i cascull, niu de metralladores i trinxera a la meridional, tot amb corbats; el niu té base allargada per a la màquina, rebaix trapezoïdal obert a fora per a moviment del canó i retallats interiors a la roca. Vegetació espessa d'arbocers, arçots, argelagues, arítjols, cepells, coscolls, estepes blanques, margallons, matisses, pins joves, romers, etc.

2.26.2. Parapet

Localització: 31 T 252112; 4444254; 140 m.

Descripció: Parapet de pedra en sec i cascall, potent, amb corbats, excavat en trinxera a trossos i niu de metralladores, amb paret de reforç interior (Annex gràfic - imatge 10). Dominen el pas cap a la vall de Miravet.

2.27. NEGRE

2.27.1. Parapet

Localització: 31 T 252933; 4443891; 144 m.

Descripció: Parapet de pedra seca i pedregall, en algun tros atrinxerat excavat en terra i roca. Té un niu de metralladores a l'extrem oriental. Té poca curvatura. Vegetació d'arbocers, coscolls, estepa blanca, ginebre roig, matisses, pins, etc. Encarat a Canelles.

2.27.2. Trinxera i parapet

Localització: 31 T 252963; 4443820; 176 m.

Descripció: Trinxera reforçada amb pedres, sense arribar a parapet a la part oriental, mentre a l'occidental és més parapet que trinxera, tot amb curvatures. Descentrat té un niu de metralladores, amb repeu oblong per a la màquina, i es reconeix el que resta de la protecció per on es movia el canó de la metralladora. Vegetació d'argelagues, càdecs, cepells, coscolls, matisses, margallons, algun pi, romers, etc.

2.28. PUNTAL NEGRE

2.28.1. Trinxera

Localització: 31 T 253459; 4444409; 163 m.

Descripció: Trinxera amb curvatures, reforçada amb pedra en sec a trossos; niu de metralladores. Entre el pinar jove, amb arítjols, càdecs, cepells, alguna garrofereta, margallons, matisses, romers, etc.

2.29. PUNTAL BAIX

2.29.1. Trinxera

Localització: 31 T 253877; 4445101; 74 m.

Descripció: Trinxera llarga amb corbes, quasi al peu del vessant. Davant mateix de la torreta elèctrica 180253.

2.29.2. Parapet

Localització: 31 T 254080; 4445150; 85 m.

Descripció: Parapet de pedra seca i cascall, amb un niu de metralladores més o menys al centre. Vegetació de càdec, coscolls, estepes, garroferes, margallons, ullastres, etc.

2.29.3. Parapet

Localització: 31 T 254014; 4445019; 131 m.

Descripció: Parapet poc potent de pedra en sec i pedregall, que per la part oriental segueix en trinxera i parapet atrinxerat a trossos. Vegetació de coscolls, margallons, pinets, ullastres, etc. Encarat a Mortòrum, llunyà.

2.30. ALT PLA

2.30.1. Parapet i trinxera

Localització: 31 T 254568; 4445827; 67 m.

Descripció: La fortificació la formen dos trams de parapet i una trinxera entre aquests; pedra seca i cascall; més llarg l'oriental i curt l'occidental. Vegetació de càdec, coscolls, estepes blanques, margallons, algun pi, romers, ullastres, etc. Domina la part dreta del Xinxilla.

2.30.2. Parapet

Localització: 31 T 254558; 4445755; 85 m.

Descripció: Parapet de pedra en sec i cascall, a trossos atrinxerat. De corbats lleugers, assolat en part. A l'extrem occidental li resten un parell d'espitlleres, improvisades sobre aquest.

2.30.3. Parapet

Localització: 31 T 254497; 4445719; 89 m.

Descripció: Apartat del conjunt hi ha un trosset de parapet de pedra seca. Per la curvatura, lleugera, podria ser franquista.

2.31. TOSSAL REDÓ

Hi ha informacions contradictòries sobre si hi ha fortificacions al Tossal Redó; d'haver-ne seria un testimoni a favor de l'existència d'una segona línia defensiva.

Localització: 31 T 249155; 4445828; 274 m.

Descripció: En una de les repassades es localitzen unes parets d'obra d'uns corrals, ara integrades als parats agrícoles, que s'han pogut utilitzar amb fins bèl·lics i on es recull una beina d'11'5 x 58R, munició per a fusell i mosquetó Remington, antiquada però que també es va usar en la guerra. Des de les primeres visites a les restes de fortificacions, algunes importants i per això amb intervenció de gran nombre de soldats i dies de treball, cridava l'atenció la manca de restes de menjar, llandes sobretot. Això ho aclarí un testimoni quan, en un intent de localitzar les possibles trinxeres del Tossal Redó, ens diu que en la guerra, al seu mas hi hagué una cuina de campanya. Així que la tropa s'alimentava de "rancho" i per això hi mancaven les restes. Una cuina de campanya és un testimoni a favor que hi havia tropa pels voltants i si hi ha tropa es fortifica, i podria ser cert que hi ha trinxeres al Tossal Redó.

2.32. COSTA

Localització: 31 T 249254; 4445706; 264 m.

Descripció: Troballa d'una beina amb el pistó percudit, en molt mal estat però el marcatge pareix PS/1937 (Pirotecnia Sevillana, 1937).

2.33. COVA DE BLASCO

Localització: 31 T 251935; 4448592; 210 m.

Descripció: Tapes de llanda de conserva de carn, segurament de procedència sud-americana.

3. NOTES FINALS

Obres sobre el territori, com l'autovia, urbanitzacions i el polígon industrial sobretot, han fet desaparèixer treballs bèl·lics; al mateix Coll de Cabanes hi havia unes trinxeres, també per la part baixa del Molinet de Vent, encarades a ponent, i pel peu de la falda del Gaidó. A més hi ha algunes informacions rebudes de gent major sobre punts que encara no s'han pogut visitar o localitzar. L'abundància de vegetació a les muntanyes, més que res argelagues i coscolls, fa difícil la prospecció i és segur que hi haurà moltes restes per descobrir, a més de les que es trobaran per zones del terme sense repassar encara. Per això s'agrairia qualsevol dada que augmente els coneixements sobre el tema.

4. MATERIALS DEL TEMPS DE LA GUERRA

El pas dels anys trau i dispersa materials de temps passats pels voltants de les poblacions. A Cabanes i del temps de la guerra també se n'han trobat i els controlats es relacionen a continuació:

4.1. Bala E/K

Una bala completa, projectil i cartutx, E/K, 7,92 x 57, de fabricació grega. Trobada en una capsa de llanda amb capdellats, carrilets de fil i materials de costura.

4.2. Bala 7,62 x 54R

Una bala sencera, projectil i cartutx, 7,62 x 54R, de fabricació soviètica. Trobada amb les restes d'un barret confederal, molt arnat i perdut.

4.3. Caixa de munició

Caixa de fusta, 49 x 20'5 x 18' 5 cm, per a munició recarregada marcada amb escrit i número (Annex gràfic - imatge 11): "SA. CH 1000 x 7.92 Taller Carga y Recuperacion". Les lletres CH són pel marcatge de les beines recuperades, de fabricació grega.

4.4. Fulla de punyal

Una fulla de ganivet, marcada SEAM 1936/8 i amb la granada flamejant, emblema de l'Artilleria (Annex gràfic - imatge 12). Com que el fil és gros, com es diu col·loquialment no talla ni l'aigua, és més una arma blanca de parada que res. Diuen si fets per a "Falange Española", còpia dels de la "Hitlerjugend" per la "Sociedad Española de Armamento y Munición", productora també de munició per a caça (Annex gràfic - imatge 13) i pólvora (Annex gràfic - imatge 14).

4.5. Màscara antigàs

Màscara antigàs de procedència txecoslovaca. Model Vz.35 fabricat l'any 1935 per FATRA; a filtre TECHNA L (Annex gràfic - imatge 15).

4.6. Vals d'abastament

Conjunt de vals d'abastament i resums dels dies 30 i 31 d'agost i 1 i 2 de setembre de 1936, setanta-sis en total. Les organitzacions i tropa que ixen en els vals són: CNT - Cuenca, Izquierda Republicana, Intendencia, Infanteria, Sección Ametralladoras, Sección Caballería, Ingenieros i el Radio Comunista - Cuenca, a més d'un Grupo de Cuenca i uns "Nacionales". De poblacions ixen Bezas, Campillo, València, Villed en un paper imprés, a més de Frente de Teruel. Pel que fa als qui signen els justificants n'hi ha sense i amb graduació. Dels primers tenim Arturo Blasco, Jerónimo González, Miguel González, Tomás Gozalbo, Andrés Grande, Carlos Julve, que en un altre val ix com a alferes, Juan López, Rafael Martínez, Miguel Navarro, José Pascual, Bautista Pérez Juan, Miquel (sic) Puchol i Enrique Sanfélix. Sense

graduació però com a responsables tenim: José Aliaga, Rafael García, J. Mateu, Bautista Pisant, Ataulfo Rico i Fernando Torres. Sense graduació militar: Jefe de Grupo Fernando García. Amb graduació, encara que sia mínima, tenim els caporals: cabo Andrade, cabo José Aura, cabo comandante Francisco Boigues, cabo José Díaz, cabo José Llopis, cabo Manuel Martínez, cabo José Mascarell, cabo S. Muñoz, cabo Salvador Pons, cabo Sánchez, cabo P. Sánchez, cabo Serrano i cabo Bautista Verdeguer. Pel que fa a sergents tenim: sargento Rafael Abad, sargento Vicente Bovi, sargento E. Destruels, sargento José Poveda i sargento Vicente Ramírez. De brigades: brigada Enrique Arolas i brigada Antonio Cano. D'alferes: alférez Ignacio Ballester, alférez Juan Domingo, alférez Carlos Julve i alférez J. Martínez. Pel que fa a tinents: teniente Galmes i teniente Gregorio Hidalgo Martín. La graduació màxima és de capità: capitán A. Belenguer i capitán accidental José Sánchez. Ací hi ha la transcripció d'uns quants vals com a mostra:

4.6.1. *Vale por cinco desayunos grupo C.N.T. Cuenca. Jefe Grupo. Fernando Garcia.*

4.6.2. *Vale por (-) raciones de desayuno para el R. Comunista de Cuenca. Frente de Teruel a 31-8-36. Jeronimo González.*

4.6.3. *1ª Peloton = Izquierda Republicana. Valencia. Vale por 22 desayunos (afegit: 2 huevos para un enfermo). El Sargento, Vicente Bovi.*

4.6.4. *Vale por seis raciones cena para los milicianos de Izquierda Frente Campillo 31 Agosto 1936. Tomas Gozalbo. (segell Milicias de Izquierda Republicana - Valencia, il·legible en part).*

4.6.5. *Vale por seis almuerzos para los milicianos de la 1ª Sección 1ª Compañía de I.R. Bezas 31 de Agosto de 1936. El Teniente, Gregorio Hidalgo Martin.*

4.6.6. *Vale por dos almuerzos de dos milicianos que estan de servicio de la 1ª Seccion de la 1ª Compañía de I.R. Bezas 31-8-1936. El Teniente, G. Hidalgo (hi ha un corregit a tres, posat sobre la preposició i no sobre el numeral).*

4.6.7. *3r Grupo Intendencia Valencia. Vale por cince (sic) Raciones de comida para los acemileros de Intendencia Bezas 31-8-36. El Capitan Accidental, Jose Sanchez. (correcció en roig: quince).*

4.6.8. *Sr. Oficial de Intendencia. Ruegole a ser posible suministre 26 almuerzos para la Infanteria No dudando obtener el favor o en la espera nos diga la forma de suministración, le queda a la recíproca para la primera ocasión. El Alferez, Juan Domingo. Vale 26 raciones.*

4.6.9. *Vale por 24 cenas para la Infanteria. El Cabo, S. Muñoz. (inicialment n'eren 22, però es corregeix).*

4.6.10. *He recibido del Jefe de comboy 306 raciones para Infanteria centro. Carlos Julve. Beza a 31-8-36.*

4.6.11. *Regimiento Infanteria N° 9 Valencia. Vale por cinco Raciones de comida y cinco de desayuno. Son 10 raciones. Bezas 31-8-36. El responsable, Ataulfo Rico.*

4.6.12. *Rto. Infanteria N° 10 1ª Sección 2ª Cña. Vale por 100 raciones para esta sección de tabaco.*

4.6.13. *Vale por 12 raciones para la sección ametralladoras. Cabo Serrano.*

4.6.14. *Sección de Ametralladoras (tatxat: lado) extremo izquierda. Vale por 45 raciones que e (sic) recibido del cabo de intendencia. El Sargento, Vicente Ramirez. Bezas 1-9-36.*

4.6.15. *Vale por 2 sacos de paja y ½ de trigo. Campillo 1-9-36. El sargento, (il·legible).*

4.6.16. *Seccion Caballeria. Vale por el pienso del dia 2-9-36. El cabo, Manuel Martinez.*

4.6.17. *Vale por cincuenta y ocho raciones para Ingenieros. 31-8-36. El Brigada, Enrique Arolas.*

4.6.18. *Grupo de Cuenca. Vale por setenta y cinco plazas de rancho. 31/8/36. El Tte, Galmes. (a dors de "Tarjeta Postal de Campaña", amb escut republicà).*

4.6.19. *Vale por 153 raciones para los de Cuenca y Nacionales. 31 - de agosto 1936. El Sargento, Rafael Abad.*

5. ANNEX GRÀFIC

Imatge 01

Imatge 02

Imatge 03

Imatge 04

Imatge 05

Imatge 06

Imatge 07

Imatge 08

Imatge 09

Imatge 10

Imatge 11

Imatge 12

Imatge 14

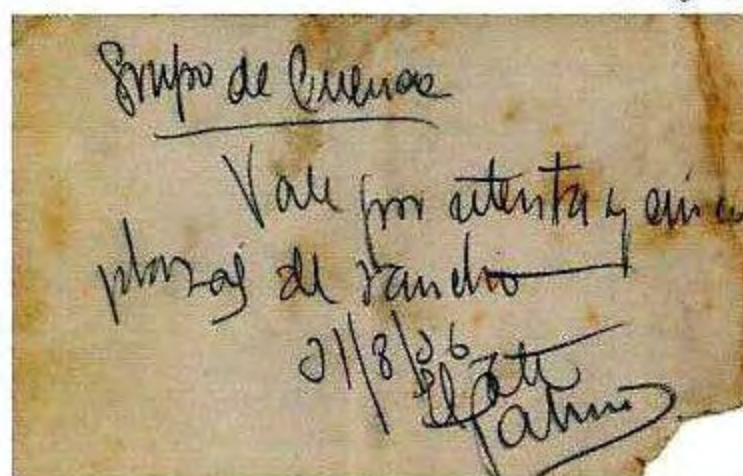
Imatge 13

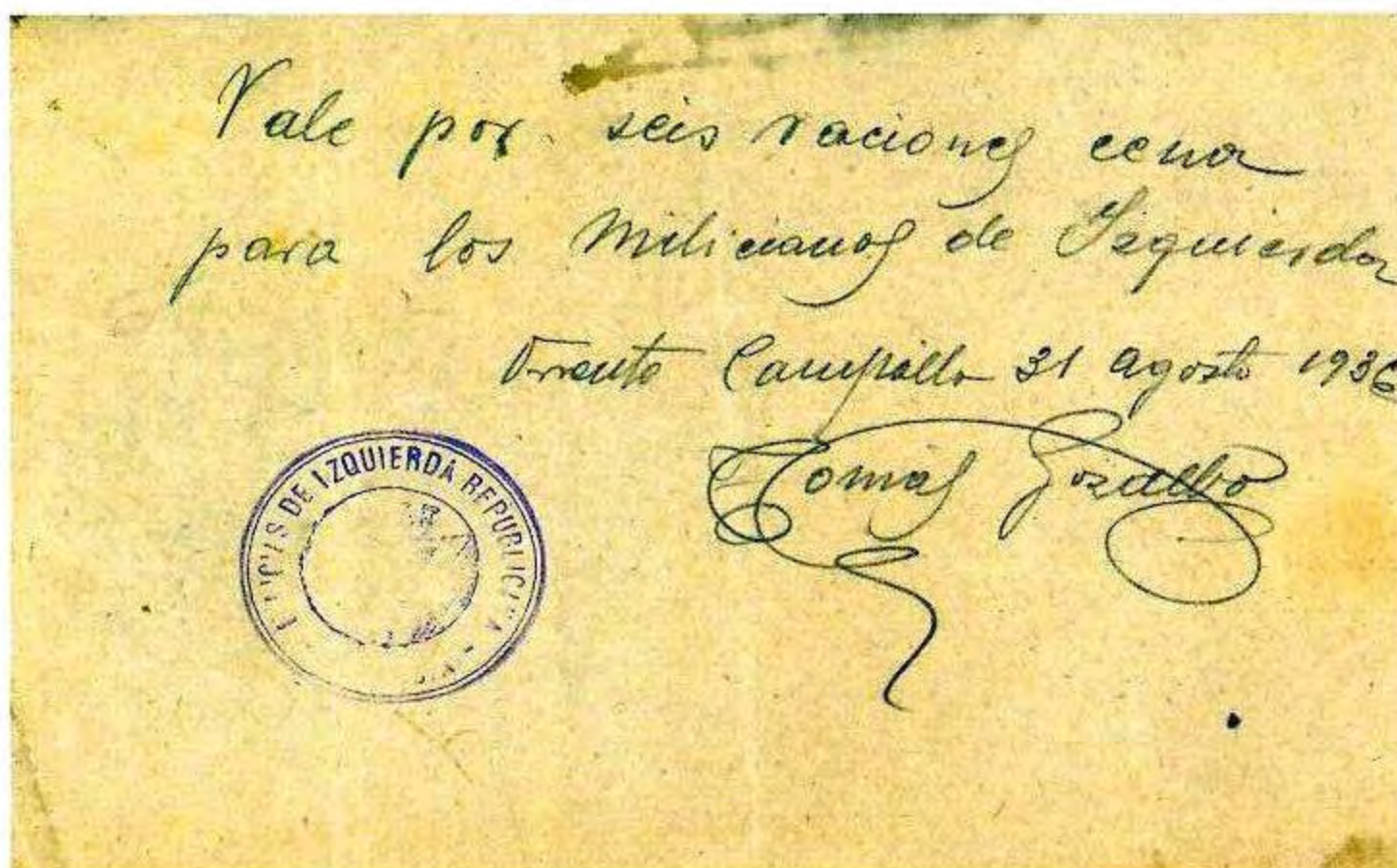
Imatge 15

Imatge 16

Imatge 17

Imatge 18